

TANZİMAT ÖNCESİNDE GİRNE KAZASI

(Temettuat Defterlerine Göre) *

Selahittin ÖZÇELİK**

Özet

Bilindiği gibi XIX. Yüzyıl Osmanlı iktisadî ve sosyal tarihinin önemli kaynaklarından biri de Temettuat Defterleri'dir. Bu defterler hakkında bu güne kadar çeşitli tanıtım yazıları ve değerlendirmeler yayınlanmıştır. Burada söz konusu yayınların tanıtımı yapılmayacaktır. Ancak sürekli tekrarlanan bir yanlışla veya hataya işaret edilmekle yetinilecektir. Genel olarak bu defterlerin 1260-1261 (1844-1845) senelerine ait olduğu, kısmen de 1256 (1847) tarihli defterlere de rastlandığı ifade edilmektedir¹. Bu tarihler dışında temettuat defterlerine rastlanmadığı söylenmektedir. Keza temettuat defterlerinin bulunduğu Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığınca yapılan yayınlarda da bu tür ifadelerle rastlamak mümkündür. Nitekim dipnotta açık künyesi verilen söz konusu daire başkanlığının yayınları arasında çıkan I. Millî Arşiv Şurası tebliğ metinleri içinde yer alan temettuatla ilgili bilgiler yanlışlarla doludur. Arşiv uzmanlarının bu yanlışlıkta neden ısrar ettiklerini anlamak mümkün değildir. Nitekim başka bir yayında "Çok az sayıda da 1256 (1847)'de yapılan tahrirlere ait defterlere rastlanmaktadır" denmektedir². Aynı eserin başka bir yerinde "Osmanlı Arşivi'nde Kıbrıs'a ait bulunan ve yayına hazırladığımız dört

* Çalışmalarım sırasında, kayıtları tablolaştırın öğrencilerim, Esra TOROS, Barış BİRŞEN ve Mehmet Mustafa UYAR'a teşekkür ederim.

** Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Denizli - TÜRKİYE

¹ Mübahat KÜTÜKOĞLU, "Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettuat Defterleri", *Belleten*, C. LIX, Ağustos 1995, Sayı 225, Ankara 1995; Mustafa SERİN, "Osmanlı Arşivi'nde bulunan Temettuat Defterleri", I. Millî Arşiv Şurası, 20-21 Nisan 1998 Tebliğler-Tartışmalar, Ankara 1998, s. 717-728.

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu - Arazi Dağılımı - Türk Vakıfları)*, Ankara 2000, s. 65. Çalışmalarım sırasında söz konusu yayında yer alan veriler incelenmekle birlikte, bu çalışmaya yansıtılmamıştır.

adet Temettuat Defteri 1248 (1833) tarihlidir"³ ifadesi yer almaktadır. Açıkça görüleceği gibi bu ifadelerdeki çelişki ortadadır. Önce en erken tarih olarak 1256 kabul edilecek, sonrada 1248 tarihli defterden bahsedebilirsiniz. Bu durumda ya Kıbrıs Temettuat Defterlerini bu katalog içinde değerlendirmekten vaz geçeceğiz, veya hatada ısrar etmeyeceğiz. Kısaca bilinenlerin, yazılanların ve söylenenlerin aksine Temettuat Defterlerinin tarihi H. 1248 yılına kadar inmektedir ve Kıbrıs Temettuat Defterleri de 1248 tarihlidir.

Yukarıda sözü edilen yayınlarda, defterlerin muhtevası hususunda da yanlışlıklar yapılmaktadır. Halbuki 1248, 1256, 1260-1261, 1262 tarihli defterler şekil itibari ile aynı ise de muhtevada da değişiklikler vardır. 1248 defterlerinde sadece mal varlığının tespitine esas teşkil edecek verilere rastlarken, 1256 defterlerinde mal varlığı, mal varlığının kıymeti, toplam temettuat ve toplam vergiye ait bilgilere rastlarız. 1260-1261, 1262 defterlerinde ise ayrıntılı vergi bilgileri, mal varlığı ve yıllık hasılat miktarlarına yer verilmekle birlikte mal varlığı kıymetlerine ait bilgiler yoktur.

1248 tarihli temettuat defterleri yukarıda belirtildiği gibi tamamen mal varlığı bilgileri vermektedir ve her halde sadece Kıbrıs'a aittir. Vergilere ait herhangi bir kayıt ihtiva etmemektedir. Belki, bu mal varlığından hareketle ilerde "tarh" edilecek vergiye esas olacak kayıtlar olduğunu söyletebiliriz. Yine bu defterlerde üretim faaliyetlerine ilişkin bir kayıt da yoktur. Dolayısıyla mesleklerle alakalı bilgilere de yer verilmemektedir.

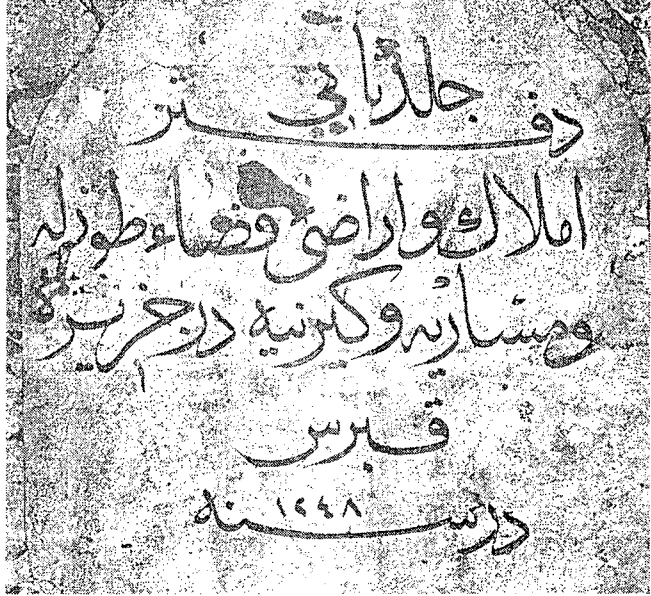
Kıbrıs Temettuat Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ML. VRD. TMT. Kataloğlarında 16152-16155 numaraları arasında yer alan büyük boy (19x55 cm.) ve dört cilt halinde bulunmaktadır. Bu defterlerin cild-i evveli "Emlak ve arazi mahallat-ı nefis-i Lefkoşa ve Kaza-i Değirmenlik ve Tuğ ve Omorfo ve Mağosa ve Karpas der Ceziretü'l Kıbrıs" namı altında, 19x55 ebadında, 316 sayfa hacminde olup, 1248 tarihlidir. Cild-i sani aynı konuda "Kaza-i Tuzla ve Mesariye(?) Güne der Cezire-i Kıbrıs" adını taşımakta olup", 19x54 ebadında ve 418 sayfadır. Aynı tarihlidir. Cild-i Salis, Limason, Piskobu, Kilan ve Odım (Evdım ?) başlıklı 310 sayfadır Cild-i rabi', "Baf, Kokla, Hırsofi ve Lefke" başlıklı ve 313 sayfadır. Defterlerin tamamına ilişkin özet bir çalışma tarafımızdan daha önce yapılmış ve yayımlanmıştır⁴.

³ Age., s. 68.

⁴ Selahittin ÖZÇELİK, "XIX. Yüzyılda Kıbrıs'ta İktisadî Hayat", Üçüncü Uluslar arası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, 13-17 Kasım 2000, Cilt 1, Gazimağusa 2000, s. 327-353.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi ML. VRD. TMT. No: 16153 numaralı defterin 312-423 sayfaları arası Girne Kazası kayıtlarını ihtiva etmektedir ve aşağıda görüldüğü gibi 1248 tarihlidir (Belge 1).

Belge 1: BOA. ML. VRD. TMT. No: 16153 Dış Kapak

Aynı defterde Tuzla ve Mesarya kazalarının da kayıtları vardır. Defterin yazılış amacı olarak da "Kıbrıs Ceziresi'nde kain bilcümle emlak ve arazinin tahriri" olarak gösterilmektedir (Bk. Belge : 2).

Bu çalışma söz konusu kayıtlar esas alınarak yapılmıştır ve defter verilerine göre Girne Kazası'nın iktisadi ve sosyal durumu incelenecektir. Söz konusu sayfalar arasında, Nefs-i Girne dahil olmak üzere birçok köy ve kasaba ile 1 çiftlik ve "manastırlar" a ait kayıtlar bulunmaktadır. Elye ve Elefteria köyleri ile Karni ve Tirit köyleri birlikte kaydedilmiştir. Keza birer köy hüviyetinde olduğunu zannettiğimiz Aya Biroskaya, Aya Todori, Aya Luka, Cami, Karava ve Podoromo, Lapta'nın mahalleleri olarak kaydedilmiştir. Bu bilgilere göre manastırlar dışında 44 yerleşim birimi söz konusudur. Yine defter kayıtlarında inceleme alanı olarak seçtiğimiz Girne, umumiyetle "Kerine", veya "Girinye" olarak kaydedilmektedir. Biz bu günkü kullandığı şekilde yazmayı tercih ettik.

Belge 2: BOA. ML. VRD. TMT. No: 16153 nolu defterin ilk sayfası

شعاع اولاد امروداده: ابتدا معلوم که شایع قریب جریح کانه بلجه امداد و ادانیک تحریک بابوع
 شرف و دور بودیدله امرع معینم اناطون بحسب سید محمد اسد علی بک اشرق بنوع لری دبعده با ااده
 سنه مباشرتین فلنا ده هواجطام جوان هجا بیزم حسن خالدا اشرق نودری سرقرق و خود تعبیه بودیدله
 موتر فاده فلی سرخنیسی مکر اشرق نودری معانی و جریح: مذکورده صلی دو کاه عت قوی باشنندم اسبج
 بنده لری نظام و معرفت شرف و دوجه مملکت دو کلای رعیه نودری معرفت برجه نقدین و شعبه صنعت
 جریح مذکورده و افق فضا لردنه طردم و سادیه و کربنه فضا و قرقرق کانه با بجم اهل اسدیم و اهل زمت
 د عیانیت عریع لری بک امداد و ادانیک د فتر بد که بروجه ان ذکر اولنور

Kaynak olarak kullandığımız defterin Girne ile ilgili genel toplamı veren son sayfasındaki mal dağılımı şöyledir: İslam ahali 282320 kuruş, reaya 952266,5 kuruş, evkaf 102850 kuruş, cami 1870 kuruş, manastır ve kiliseler 203529,5 kuruş olmak üzere toplam 1542836 kuruştur⁵.

Bu çalışmada cami, evkaf, kilise ve manastır mal varlıkları "hayrî" olarak nitelendirilecektir. Ancak, defter sonunda yer alan değerler ile, her yerleşim birimi ve hane ayrı ayrı ele alındığı zaman, yukarıda sözü edilen toplamlar farklı çıkmaktadır. Metin içinde defter sonunda yer alan değerler değil, her hane ayrı ayrı incelenerek elde ettiğimiz sonuçlar değerlendirilecektir.

Buna göre, Girne toplam mal varlığının %78,9'unu oluşturan ahali mal varlığının, %23,6'sı Müslim ve %76,4'ü gayrimüslim ahalinin tasarrufundadır. Toplam Girne mal varlığının %78,9'unu oluşturan "hayrî" sermayenin dağılımı ise şöyle gerçekleşmektedir: Evkaf %33,4; cami %0,6; kilise ve manastırlar %66,0. Bu hesaplamalara göre hayrî mal varlığının %32,4'ü İslam ahaliye ait iken, %67,6'sı da gayrimüslim ahalinin hizmetindedir.

Abstract

The Girne Province at the Pre-Tanzimat Period

(According to the Temettuat Registers)

Kıbrıs Temettuat Registers are located at the catalogues 16152-16155 in Başbakanlık Osmanlı Arsivi ML. VRD. TMT. The pages 312-423 of the register numbered 16153 contains the entries of Province of Girne. In the present study,

⁵ BOA. ML. VRD. TMT. 16153 numaralı defterin son sayfası ve Girne Kazasına kayıtların ilk sayfası Ek 1 ve Ek 2'de gösterilmiştir.

I investigate the social and economic situation of Girne according the register data. On the aforesaid pages, including Nefs-i Girne, there are entries of so many villages, small towns and a farm and "monestaries". According to these data, there are 44 settlement units except monasteries. The total population of the Girne Province is composed of 28,2 % Muslim people and 71,8 non-Muslim ones.

The general total of the registers reveals that the total estate of Girne people is 78,9 of Girne estate, that is held by Muslims of 23,6 and 76,4 of non-Muslims. The distribution of the "hayri" capital of the total estate of Girne is as follows: 33,4 % waqfs; 0,6 % mosques; 66,0 % church and monasteries. Acording to these calculations, 32,4 % of "hayri" estate is held by Muslim people and 67,6 % by non-Muslim ones.

According to the data of temettuat registers, in the Girne Province the estate of 1532081 kuruş is composed of 59,7 % land, 18,1 % animal, 17,6 % real estate and 4,7 % the others.

The used lands are held by 25 % Muslim and 75 % non-Muslim people. As for the using of the lands: 95,4 % field, 3,1 % vineyards and orchards, 1,5 % for other usages.

The present study which based on the temettuat registers, that are important sources for the pre-Tanzimat and post-Tanzimat period for the social and economic history of the Girne Province aims toenlighten the history of the province and generally the history of Cyprus.

Giriş

Girne Kazası Yerleşim Birimleri Ve Nüfus Dağılımı

Kaynağımızda yer alan bilgilere göre Girne kazasında karye, mahalle, çiftlik ve manastır olarak çok sayıda yerleşim birimi yer almaktadır. Manastırları dikkate almadığımız zaman, karye, mahalle ve çiftliklerden meydana gelen yerleşim birimleri "Ekler" kısmında Tablo:1'de gösterilmiştir. Girne Kazası toplam tahminî nüfusu aşağıdaki gibi olmalıdır⁶.

	Girne Hane Dağılımı			Girne Nüfus Dağılımı		
	İslam	Zımmî	Toplam	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	402	1023	1425	2010	5115	7125
%	28,2	71,8	100,0	28,2	71,8	100,0

⁶ Bak. Ek: Tablo 2.

Yukarıda yer alan verilere göre, kaza toplam nüfusu 7125 kişi olarak tahmin edilmektedir. Bu nüfusun %28,2'sini İslam ahali, %71,8'ini de gayrimüslim ahali meydana getirmektedir⁷. En kalabalık yerleşim birimleri; Lapta Karava Mahallesi (%11,5), Nefs-i Girne (%7,7), Lapta Aya Todori Mahallesi (%6,5), Gazibafan Karyesi (%6,2) olarak sıralanmaktadır. Lapta'yı mahalleleri ile birlikte değerlendirdiğimiz zaman kaza nüfusunun %41,1'ini meydana getirdiği anlaşılmaktadır. Müslim ve gayrimüslim ahali arasındaki bu oran, kaza toplam mal varlığı ve bunları toplam kıymetleri içinde de hemen hemen korunmaktadır.

1. Girne Kazası Toplam Mal Varlığı ve Kıymet Dağılımı⁸

Kaynağımızın bize tanıdığı imkanlar ölçüsünde, kaza genelinde mal varlığını ve bunların kuruş olarak kıymetlerini 4 ana grupta toplayabiliriz. Birincisi toprak ve toprak kullanımına ilişkin olanlar, ki biz buna arazi varlığı ve kıymeti diyoruz; ikinci olarak hayvanlar ve bunların kıymeti, üçüncü olarak da binaları içine alan (hane, hamam, mahzen, ahır, samanlık, şirahane gibi) emlak ve kıymeti, son olarak da, "mâ-i câri" başta olmak üzere herhangi bir tür adı veremediğimiz mal varlıkları ve kıymetleri. Bunlardan toprağa ilişkin olanların dönüm ve ağaç şeklinde iki ana grup olarak yazıldığını görmemiz mümkündür.

Aşağıdaki tabloda gösterileceği gibi kaza genelinde mal varlıklarının toplam kıymeti 1532080,5 kuruş olarak hesaplanmaktadır. Bu değer bütün hanelerin tek tek incelenmesi ile ortaya çıkan sonuçtur. Bununla birlikte her yerleşim biriminin sonunda yer alan toplamlardan hareketle yaptığımız ayrı bir işlemde bu sonucun 1547940 kuruş çıktığı görülmüştür. Arada 15860 kuruş gibi bir fark söz konusudur. Biz, bu çalışmada ilk sonucu kullanmayı tercih ettik. Her iki sonucun kullanılması halinde de varılan neticelerin, özellikle İslam ve gayrimüslim cemaatler veya mal varlığı türlerinin payları açısından önemli bir değişiklik olmayacağıni söyleyebiliriz.

⁷ Temettuat defterlerinin tanziminden 2 sene önce (H. 1246 / M. 1831) yapılan nüfus sayımlarına göre bu sayılar değişmektedir (Bk. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s. 93). Buna göre, Girne Kazası nüfusu Müslim 792 (%25), gayrimüslim 2330 (%75) olmak üzere 3122'dir. Bunun erkek nüfusu ihtiva ettiği gözönüne alınırsa toplam nüfus bunu iki katı, yani 6244 olur ki, bizim bulduğumuz sayıya yakındır. Ancak temettuat defteri verilerine göre, oranlarda Müslüman nüfus lehine artış söz konusudur. Kıbrıs adasında nüfus hareketleri için bk. Feridun Kamil Feridun, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı", *Journal for Cyprus Studies - Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 1998, s. 1-32.

⁸ Kıbrıs Temettuat Defterleri esas alınarak hazırlanan yukarıda bahsedilen çalışmanın dışında, adanın toplam mal varlıklarının dağılımı ile ilgili olarak Bk. Özçelik, a.g.e.

Girne kazası mal varlığının kuruluş olarak toplamları, mal varlığı türlerine göre aşağıda gösterilmiştir.

Girne Mal Varlığı Toplam Kıymet Dağılımı (Krş.)						
Cemaat	Arazi	Hayvan	Emlak	Diğer	Toplam	%
İslam	224532	72752	69605	22748	389637	25,4
Zımmî	689400	203968	199497	49578,5	1142444	74,6
Toplam	913932	276720	269102	72326,5	1532081	100,0
%	59,7	18,1	17,6	4,7	100,0	

Yukarıda yer alan verilere göre, toplam mal varlığı kıymet (baha) dağılımında türlere göre ilk sırayı toprak kullanımına ait faaliyetler veya mal varlığı alırken (%59,7), ikinci sırayı hayvancılık (%18,1), üçüncü sırayı buna çok yakın bir payla emlak almaktadır. Son sırada ise “diğer” diye nitelendirdiğimiz mal varlığı kıymeti bulunmaktadır⁹.

Cemaatlere göre dağılımda ise; gayrimüslimlerin payı $\frac{3}{4}$ iken, İslam cemaati $\frac{1}{4}$ gibi bir payı almaktadır. Bu çalışma boyunca bu oranın bütün faaliyetler ve türler içinde az çok korunduğu görülecektir. Her iki cemaatin mal varlığı türlerine göre kıymet oranları farklı görünmekle beraber, kaza genelindeki pay sıralamasına uymaktadır. Bu, bize her iki toplumun benzer bir hayat tarzına ve alışkanlığına sahip olduğunu da göstermektedir diyebiliriz¹⁰.

Toplam mal varlığını, kullanım durumu veya fonksiyonu itibarıyla, kısaca tasarruf hakkını elinde bulduranların niteliğine göre iki ayrı grup olarak değerlendirmemiz de mümkündür. Bunlardan birincisi, bizzat ahalinin tasarrufunda bulunan mal varlığı (ki biz buna halk veya ahali mal varlığı diyoruz), ikincisi ise, kilise, manastır, cami, mescit, vakıf gibi her iki cemaatin kendi hayrî hizmetleri için tahsis edilen ve bizzat bu müesseseler üzerinde kayıtlı olan mal varlığıdır ki, biz bunu “hayrî”olarak adlandırıyoruz. Bu tür kıymet dağılımları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Mal Varlığı Kıymet Dağılımı (Fonksiyonlar)				
Türler	İslam	Zımmî	Toplam	%
Halk	285017	924024	1209041	79
Hayrî	104620	218419,5	323039,5	21
Toplam	389637	1142444	1532081	100
%	25,4	74,6	100,0	

⁹ Girne Kazası türlere göre toplam kıymet dağılımı için Bk. Ekler, Tablo : 3

¹⁰ Girne Kazası cemaatlere göre toplam kıymet dağılımı için Bk. Ekler, Tablo : 4

Toplam Girne mal varlığı kıymetinin %79'u bizzat ahalinin tasarrufunda bulunan mal varlıklarından oluşmaktadır. Toplam mal varlığı kıymetinin %21'i hayrî olarak ayrılmıştır. Hayrî olarak nitelediğimiz bu pay, aslında küçümsenecek bir değer olmayıp, genel anlamda düşünüldüğü zaman oldukça iyimser bir seviyededir. Fonksiyonlarına göre mal varlığı toplam kıymetlerinin, tür ve cemaatlere göre dağılımları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Hayrî Mal Varlığı Dağılımı (Krş.)			Girne Ahali Mal Varlığı Dağılımı (Krş.)		
	Kıymet	%		Kıymet	%
İslam	104620	32,4	İslam	285017	23,6
Zımmî	218420	67,6	Zımmî	924024	76,4
Toplam	323040	100,0	Toplam	1209041	100,0

Fonksiyonları itibariyle mal varlığı kıymet dağılımlarında, gayrimüslim cemaatin payının yüksek çıktığı açık olmakla birlikte, hayrî mal varlığı kıymeti oranlarında, İslam cemaatinin payının hatırı sayılır şekilde yükseldiği anlaşılmaktadır. Cemaatlerin kendi mal varlığı kıymet toplamları içinde, fonksiyonlarına göre bir karşılaştırma yapıldığı zaman, İslam cemaatinde hayrî mal varlığının oranının, gayrimüslim cemaate göre daha fazla olduğu, ahali mal varlığı toplam kıymetinde ise tersine bir durumun söz konusu olduğu açıktır. Kaza genelindeki nüfus yapısı da dikkate alındığı zaman, İslam cemaatinin hayrî mal varlığının kemiyet ve keyfiyet olarak payının yüksek olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

2. Toprak Kullanımı ve Dağılımı

Girne kazası dahilinde toplam 29651,55 dönüm ve 32455 adet ağaç olmak üzere kullanılan toplam arazinin kıymeti 913931,5 kuruş olup; toplam Girne mal varlığının %17,6'sını meydana getirmektedir. Kaza genelinde toprakların genellikle üç şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki ekili tarım alanlarıdır ki, tarla olarak kaydedilmiştir. İkinci olarak da bahçe tarımına ayrılan topraklardan bahsedebiliriz. Üçüncü olarak da, bizim "diğer" diye nitelediğimiz harman ve boya tarlası adı ile kaydedilen topraklardır. Bunlar genellikle dönüm olarak yazılmışlardır. Ancak bazı bağ ve bahçeler dönüm olarak kaydedilirken, bazı meyve bahçeleri (zeytin, dut, harnup (keçiboynuzu)) ağaç olarak kaydedilmiştir. Bütün olarak toprak kullanımı ele alındığı zaman, dönüm, ağaç ve kıymet olarak aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Girne Toplam Toprak Kullanımı ve Ağaç Dağılımı						
Cemaatler	Dönüm	%	Ağaç	%	Kıymet	%
İslam	8201	27,7	5792	17,9	224532	25
Zımmî	21450,55	72,3	26621	82,1	689399,5	75
Toplam	29651,55	100,0	32413	100,0	913931,5	100

Yukarıda yer alan bilgilere göre, toplam arazi ve ağaç kıymetinin $\frac{1}{4}$ 'ü İslam cemaatine; $\frac{3}{4}$ 'ü gayrimüslim cemaatine aittir. Ancak, toplam ağaç dağılımında bu oran, İslam cemaati aleyhine değişmekte, buna mukabil toplam dönüm miktarında İslam cemaatinin payı biraz artmaktadır. Ağaç sayısını bir tarafa bırakırsak, arazinin kullanım şekline göre dağılımı aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir.

Girne Arazi Kullanımı (Türler)				
Türler	Dönüm	%	Kıymet	%
Tarla	27573	93	459700,5	50,3
Bahçe	1786,3	6	444876	48,7
Diğer	292,25	1	9355	1,0
Toplam	29651,55	100	913931,5	100

Yukarıda yer alan bilgilerden anlaşılacağı gibi, tarım yapılan kaza topraklarının büyük bir kısmı tarla tarımına ayrılmıştır. Ancak bahçe tarımına ait arazinin bir kısmının dönüm olarak değil, ağaç olarak kaydedildiğini yukarıda belirtmiştik. Nitekim kıymet dağılımında bahçe tarımına ayrılan arazi ve kıymet payı %48,7 gibi oldukça yüksek bir değere ulaşmaktadır. Zaten, genel olarak bahçe tarımı dar alanlarda yapılmakta, dönüm başı verimlilik ve kıymet olarak değeri tarla tarımına göre daha yüksek değerlerde seyretmektedir. Tarım türlerine göre arazi kullanımının cemaatlere göre dağılımı ise aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Tarım Alanları Dağılımı (Türler / Cemaatler)				
Türler	İslam		Zımmî	
	Dönüm	%	Dönüm	%
Tarla	7823,5	28,4	19749,5	71,6
Bahçe	254,5	14,2	1532,5	85,8
Diğer	123,25	42,2	169	57,8
Toplam	8201,25	27,7	21451	72,3

Tarım alanlarının cemaatlere göre dağılımında İslam cemaatinin payı, bahçe ve tarla tarım alanlarında düşük iken, diğer arazi kullanımı olarak nitelediğimiz boya ve harman türünde %42,2'ye yükselmektedir. Aynı değerlendirmeleri kıymet açısından yaptığımız zaman aşağıdaki değerleri elde ederiz.

Girne Tarım Alanı Kıymet Dağılımı (Türler / Cemaatler)				
Türler	İslam		Zımmî	
	Krş.	%	Krş.	%
Tarla	147604	32,1	312096,5	67,9
Bahçe	74153	16,7	370723	83,3
Diğer	2775	29,7	6580	70,3
Toplam	224532	24,6	689399,5	75,4

Tarım alanları (ağaçlar dahil) toplam kıymet dağılımında sıralama değişmemekle birlikte, tarla ve bahçe toplam kıymetinde İslam cemaatinin payı yükselmekte, "diğer" toplam kıymetindeki pay ise azalmaktadır.

Tarım alanları incelenirken dikkate alınması gereken diğer bir husus, tarım alanlarının işletme büyüklüklerine göre dağılımıdır. Her hane, kilise ve manastır bir işletme olarak düşünüldüğü zaman aşağıdaki dağılım ortaya çıkmaktadır.

Girne Tarım İşletmeleri Dağılımı

	0			0,5-10			10,5 - 50			50,5 - →			Toplam		
	Sayı	Sayı	Dönüm	Sayı	Dönüm	Sayı	Dönüm	Sayı	Dönüm	Sayı	%	Dönüm			
İslam	125	135	609,25	104	2640	38	4951,75	277	24,8	8201					
Zımmî	211	437	1218	269	7073,5	135	13159,5	841	75,2	21451					
Toplam	336	572	1827,25	373	9713,5	173	18111,25	1118	100,0	29652					
%		51,2	6,2	33,4	32,8	15,5	61,1	100,0		100,0					
Top Sayı %	23,1	39,3		25,7		11,9		76,9							

Yukarıdaki verilere göre, küçük işletmelerin %51,2'lik paya sahip olduğu, buna mukabil sahip oldukları toplam arazi itibarıyla ancak %6,2'lik bir orana ulaşabildikleri görülmektedir. Bu durumda Girne kazasında tarım daha ziyade küçük işletmeler şeklinde yapıyor demek mümkündür. Orta büyüklükteki işletmelerde, işletme sayısı ile sahip oldukları toplam arazi oranları birbirine yakındır. Büyük işletmeler diye nitelendirdiğimiz 50 dönümden büyük işletmelerin oranı %15,5 olmasına karşılık, bu tür işletmelerin tasarrufunda bulunan toplam tarım alanının payı %61 olarak gerçekleşmektedir. Bu oranın yüksekliğinin sebepleri arasında, kilise ve manastırların tasarrufunda bulunan geniş araziler ve her kilise veya manastır ayrı işletme olarak kabul edilmesini sayabiliriz.

Cemaatlere göre işletme sayılarına karşılaştırdığımız zaman, toplam işletmelerin (daha doğrusu toprak tasarrufunda bulunan hanelerin) % 24,8'i İslam, %75,2'si gayrimüslim ahaliye aittir. Toplam işletmelerin (toprağı olsun

veya olmasın, gerçek kişi, kilise, cami, vakıf, manastır dahil) %76,9'unun toprak tasarrufunda bulunmasına karşılık, %23,1'inin hiçbir şekilde toprak tasarruf hakkına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Kanaatimizce, bu oldukça yüksek bir değerdir. Yukarıdaki tabloda yer alan işletme sayıları ve tasarruf ettikleri toplam tarım alanlarının, kaza genel toplamları içinde cemaatlere göre dağılımları ise şu şekilde gerçekleşmektedir.

Girne Tarım İşletmeleri Dağılımı (%)

Dönüm	0		0,5-10		10,5 - 50		50,5 - →	
	Sayı %	Sayı %	Dönüm %	Sayı %	Dönüm %	Sayı %	Dönüm %	
İslam	37,2	23,6	33,3	27,9	27,2	22,0	27,3	
Zımmî	62,8	76,4	66,7	72,1	72,8	78,0	72,7	

Bütün işletme türlerinde, gerek işletme sayısı ve gerek toplam tarım alanı açısından, İslam ve gayrimüslim ahali arasındaki fark korunmaktadır.

2.1. Tarla Tarım Alanları ve Kıymeti Dağılımı

Tarla tarım alanları olarak, kıraç tarla, vakıf tarla, alâ tarla, tütün tarlası, hasıllık tarla, mahlul tarla, hali tarla, ekin tarlası gibi çok çeşitli kayıtlar göze çarpmaktadır. Bu çalışmada bunların ayrıntılarına fazla girilmeyecektir. Az önce bahsedildiği şekilde yapılan değerlendirmelere göre, Girne Kazası genelinde toplam 27299 dönüm tarla tarım alanı ve 451626,5 kuruş toplam kıymet hesaplanmaktadır. Bunun cemaatlere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Dönüm	7763,5	19535,5	27299
%	28,4	71,6	100

Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Kuruş	146846,5	304780	451626,5
%	32,5	67,5	100

Gerek dönüm olarak dağılımda, gerekse toplam kıymet olarak dağılımda İslam ahalinin payı, gayrimüslim ahaliye göre düşük olarak gerçekleşmektedir. Tarla tarım ürünlerine göre dağılım ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Türler	Ekin	Penbe	Tütün	Hasıllık	Toplam
Dönüm	25213,25	1939	1	145,75	27299
%	92,4	7,1	0,0	0,5	100,0

Girne Tarla Kıymet Dağılımı (Krş.)					
Türler	Ekin	Penbe	Tütün	Hasıllık	Toplam
Kuruş	409790	38990	50	2796,5	451626,5
%	90,7	8,6	0,0	0,6	100

Türlere göre dönüm ve kıymet dağılımlarında ilk sırayı, oranlar değişmekle beraber, ekin tarlası almakta, ikinci sırayı ise penbe (tütün) almaktadır. Hasıllık ve tütün tarlalarının önemli bir yer tutmadığı anlaşılmaktadır. Zaten toplam tütün dikim alanları sadece 1 dönüm olup, kıymeti de 50 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Genel bir değerlendirme ile, cemaatlere göre ürün, dönüm ve kıymet yüzdeleri aşağıdadır.

Girne Tarla Tarım Ürünleri Dağılım (%)										
Türler	Ekin		Penbe		Tütün		Hasıllık		Toplam	
	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet
İslam	28,8	34	23,5	16,4	100	100	39,1	38,7	28,4	32,5
Zımmî	71,2	66	76,5	83,6	0	0	60,9	61,3	71,6	67,5
Toplam	92,4	90,7	7,1	8,6	0	0	0,5	0,6	100	100

Toplam tarla tarım alanı ve kıymet toplamları içinde cemaatlerin payları, tütün dışında yüzdeler değişmekle beraber, sıralamalar değişmemekte, gayrimüslim cemaatin payları yüksek çıkmaktadır.

2.2. Bahçe Tarım Alanları Dağılımı

Bu tür tarım alanları içine bağ, meyvecilik ve sebzeçilik yapılan alanlar girmektedir. Yukarıda anlatıldığı gibi, bağlık alanları tespit etmemiz mümkün iken, bahçe tarımı içinde mütalaa edilen meyvecilik ve sebzeçilik yapılan alanları tam olarak tespit edemediğimiz gibi, defterlerimizde sebzeçiliğe ait herhangi bir kayıt da yoktur. Ancak, meyvecilik olarak nitelendirdiğimiz tarım alanları, bazen ağaç olarak kaydedildiği gibi, bazen de “mamura bahçe”, “mahlu bahçe”, “bahçe tarlası”, “sulu bahçe”, “kıraç bahçe” olarak yazılmıştır. Bunlardan “bahçe tarlası” sebzeçilik yapılan yerler olarak düşünülebilir. Bunun yanında “dut bahçesi” gibi içinde bulunan ağaç türüne göre kaydedilen alanlar da vardır.

2.2.1. Meyvecilik

Yukarıda bahsedildiği gibi, meyvecilikle ilgili kayıtlardan iki türlü bilgi bulmamız mümkündür. Bunlardan birincisi ağaç olarak kaydedilenler, ikincisi de dönüm olarak kaydedilenlerdir.

2.2.1.1. Meyve Ağaç Türleri Dağılımı ve Kıymetleri

Girne kazası genelinde kaydedilen ağaç türleri ve bunların dağılımları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Ağaç Dağılımı / Türler									
Türler	Zeytin	Harnub	Badem	Dut	Ceviz	Limon	İncir	Portakal	Toplam
Toplam	24004	6967	407	973	23	17	6	16	32413
%	74,1	21,5	1,3	3,0	0,1	0,1	0,02	0,05	100,0

Ağaç türleri içinde ilk sırayı zeytin almaktadır. Ada ahalisinin tarım alışkanlıkları ve gelir kaynakları açısından bu önemli bir tespittir. Dikkati çeken husus, ikinci sırayı “harb” veya “harnup” olarak kaydedilen keçiboynuzunun almasıdır. Narenciye türlerinin önemli bir yer tutmaması diğer önemli noktalardan biridir. Dut ağacının sayısı da kanaatimizce önemli sayılabilir. Toplam ağaç sayısının cemaatlere göre dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Ağaç Dağılımı (Adet)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	5792	26621	32413
%	17,9	82,1	100,0

Cemaatlere göre ağaç dağılımında gayrimüslim cemaatin payının oldukça yüksek gerçekleştiği görülmektedir. Her iki cemaatte de ilk sırayı zeytin almaktadır. İkinci sırada yine harnub vardır. Dut her iki cemaatte de aynı sırada iken, badem gayrimüslim ahali içinde önemli bir yer tutmamaktadır. Ceviz, incir ve portakal ise İslam ahali üzerinde hiç kaydına rastlanmayan ağaç türleridir. Bu ağaçlara ait toplam kıymet miktarları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Ağaç Kıymet Dağılımı (Kırş./ Türler)									
	Zeytin	Harnup	Badem	Dut	Ceviz	Limon	İncir	Portakal	Toplam
Toplam	319338	36310	2120	7132	215	452,5	30	80	365677,5
%	87,3	9,9	0,6	2,0	0,1	0,1	0,01	0,02	101,0

Toplam 365677,5 kuruş kıymet yazılan ağaç türleri içinde, adet de olduğu gibi ilk sırayı zeytin kıymeti alırken, ikinci sırada harnup gelmektedir. Diğer

ağaç türlerinin, toplam ağaç kıymeti içinde pek de önemli bir yerlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Toplam ağaç kıymetlerinin cemaatlere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Girne Ağaç Kıymet Dağılımı (Kırş.)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	64018	301659,5	365677,5
%	17,5	82,5	100,0

Toplam ağaç dağılımındaki oran, çok küçük farklarla toplam ağaç kıymet dağılımında da korunmaktadır. Her iki cemaatte de zeytin ağacı toplam kıymeti ilk sırayı almaktadır. İkinci sırada harnup, üçüncü sırada dut kıymeti gelmektedir. Diğer türlerin önemli bir payının olmadığı görülmektedir.

2.2.1.2. Meyvecilik (ve sebzeçilik?) tarım alanları dağılımı ve kıymetleri.

Yukarıda açıklandığı gibi ağaç ve tür olarak kaydedilmeyen veya türü ve vasfı kaydedilen meyvecilik tarım alanlarının dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Girne Meyve / Dönüm Dağılımı (Türler)									
Türler	Mahlu	Dut	Limon	Mamur B.	Bah. Tar.	Sulu Ba.	Kıraç B.	Fındık	Toplam
Toplam	5,25	205,8	6,5	148	806,25	0,25	3	3	1178,05
%	0,4	17,5	0,6	12,6	68,4	0,0	0,3	0,3	100,0

Toplam 1178,05 dönüm meyve tarım alanı kaydı olan Girne kazasında, ilk sırayı türü belirtilmeyen ve "bahçe tarlası olarak kaydedilen alanlar almaktadır. Yine üçüncü sırayı alan ve "mamur bahçe" olarak kaydedilen meyvecilik tarım alanlarının türleri belirtilmemiştir. Keza "kıraç, sulu, mahlu" olarak kaydedilen bahçelerde de ne tür meyvelerin olduğunu bilmemiz mümkün değildir. Sadece tür olarak "dut, limon, fındık" bahçeleri kaydı vardır. Bunlardan dut ve limon ağaç olarak da kaydedilmiştir. Toplam dut bahçelerinin %17,5 ile ikinci sırayı alması dikkati çekmektedir. Bu alanlarda cemaatlerin payları ise şu şekilde gerçekleşmektedir.

Girne Meyve Alan Dağılımı (Dönüm)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	219	958,8	1178,05
%	18,6	81,4	100,0

Meyvecilik yapılan tarım alanlarının büyük bir kısmının (%81,4) gayrimüslim ahalinin tasarrufunda olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Her iki

cemaatte de “bahçe tarlası” kayıtlı olan alanlar ilk sırayı almaktadır. Ancak oranları farklıdır. Her ikisinde de “dut” ikinci sırada gelmektedir. Bu alanların toplam kıymeti ise türlere göre aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Meyve Kıymet (Kırş.)									
Türler	Mahlu	Dut	Limon	Mamur	B. Tarla	Sulu	Kıraç	Fındık	Toplam
Toplam	500	15887,5	675	7522	40126,5	25	150	60	64946
%	0,8	24,5	1,0	11,6	61,8	0,0	0,2	0,1	100,0

Ağaçlar dışında toplam 64946 kuruş kıymet yazılan meyve tarım alanları içinde, kıymet yüzdesi olarak ilk sırayı “bahçe tarlası” almaktadır. Dönüm olarak dağılımlardaki sıralama, yüzdeler değişse bile hemen hemen korunmaktadır. Nitekim ikinci sırayı “dut bahçesi” almaktadır. Cemaatlere göre durum ise aşağıdaki gibidir.

Girne Meyve Kıymet Dağılımı (Kırş.)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	9098,5	55848	64946
%	14,0	86,0	100,0

Dönüm olarak kaydedilen meyvecilik tarım alanları toplam kıymetinde, gayrimüslim ahalinin payı %86 olarak gerçekleşirken, İslam ahalinin payı %14’de kalmaktadır.

Kıymet dağılımında her iki cemaatin türleri arasında sıralama değişmemekle birlikte, yüzdeler arasında farklılıklar açıkça anlaşılmaktadır. Her ikisinde de “bahçe tarlası” kıymeti ilk sıradadır, ama İslamlar için bu pay %82,4 iken, gayrimüslim ahali için %58,4’de kalmaktadır. Keza “dut bahçesi” payı İslam ahali için %11,4 iken, gayrimüslim ahali için %26,6’ya yükselmektedir.

2.2.1.3. Toplam Meyvecilik Kıymet Dağılımı

Gerek ağaç olarak yazılsın, gerekse dönüm olarak yazılsın meyvecilik ağaç ve alan toplam kıymeti türlere göre aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Toplam Meyvecilik Kıymet Dağılımı (Kırş.)												
Türler	Zeytin	Harnup	Badem	Dut	Limon	Bahçe ?	Ba. Tarla	Fındık	Ceviz	İncir	Portakal	Toplam
Toplam	319338	36310	2120	23019,5	1107,5	8197	40126,5	60	215	30	80	430603,5
%	74,2	8,4	0,5	5,3	0,3	1,9	9,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Toplam 430603,5 kuruş kıymeti olan meyve ağaç ve alan kıymeti içinde ilk sırayı zeytin almaktadır. İkinci sırayı “bahçe tarlası” kıymeti alırken, “harnup”

üçüncü sıradadır. Dut ise dördüncü (%5,3) sırada gelmektedir. Diğer türlerin pek önemli bir paylarının olmadığı açıktır. Toplam meyvecilik kıymet miktarının cemaatlere göre dağılımı aşağıdadır.

Girne Meyvecilik Kıymet Dağılımı (Krş.)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Krş.	73096,5	357507	430603,5
%	17,0	83,0	100,0

Toplam meyvecilik kıymeti içinde İslam ahalinin payı %17 olarak gerçekleşirken, gayrimüslim ahalinin payı %83'e yükselmektedir. Yüzdeleri değişmekle birlikte, her iki cemaatte de aynı tür sıralaması söz konusudur ki, bu kaza genel sıralamasına da uymaktadır. Sırasıyla zeytin, bahçe tarlası, harnup, dut kıymetleri göze çarpmaktadır.

2.2.2. Bağcılık ve Bağ Tarım Alanları:

Bahçe tarım alanları içinde mütalaa edilen bağlık alanlarla ilgili olarak, toplam 571,5 dönümlük tarım alanının kaydedildiği anlaşılmaktadır. Buna dair bilgiler aşağıda gösterilmiştir.

Girne Bağ Dağılımı (Dönüm)							
Türler	Edna	Cedid	Fidan	Bağ Yeri	Âla	Evsat	Toplam
Toplam	161	41	30	1	78,5	260	571,5
%	28,2	7,2	5,2	0,2	13,7	45,5	100,0

Yukarıda yer alan değerlere göre, bağlık alanlar üç ayrı ana grup olarak gösterilmiştir: a) Verimlilik durumuna göre (edna, âla, evsat). Zaten bütün bağlık alan türleri içinde en fazla yeri evsat, sonra da edna bağ almaktadır. Buna göre, Girne kazası genelinde bağlık alanlarda, verimlilik açısından olumlu bir şey söylemek mümkün değildir. Bağlık alanların cemaatlere göre dağılımı ise aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Bağ Dağılımı (Dönüm)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	19	552,5	571,5
%	3,3	96,7	100

Diğer tarım alanlarının aksine, bağlık alanlarda İslam cemaatinin tasarrufunda olan payın oldukça düşük olduğu görülmektedir. Şüphesiz bu, beslenme alışkanlıkları ve kültürel hayatla alakalı olmalıdır. Zira, gayrimüslim ahalinin "müskirat" üretimi ile uğraştığı veya beslenme anlayışının bu tür tarım alışkanlığını teşvik ettiğini söylemek mümkündür. İslam cemaatine ait bağ

alanlarının yarısından fazlasının (%60,5) cedit bağ olarak yazılmıştır. Ancak bu orana güvenmemek gerekir. Zira, İslam cemaatinin elinde bulunan toplam bağ miktarı zaten 19 dönümdür ve böyle küçük toplamlar içinde tür dağılımlarının payı sadece aritmetik değer ifade etmekte olup, kaza genelindeki gerçek tür dağılımının ipuçlarını vermekten uzaktır. Yine İslam cemaati içinde, âla bağ tasarrufunda olan hiç bir hane kaydı yoktur. Cedit bağ oranlarını dikkate almaz isek, sıralamanın her iki cemaat içinde de evsat ve edna olarak yer aldığını görmekteyiz.

2.2.2.1. Bağ Kıymet Dağılımları

Yukarıda ayrıntıları gösterilen bağlık alanların toplam kıymet dağılımları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Bağ Kıymet Dağılımı (Kırş.)							
Türler	Edna	Cedit	Fıdan	Bağ Yeri	Âla	Evsat	Toplam
Toplam	4383	1727,5	1140	50	3315	8167,5	18782,5
%	23,3	9,2	6,1	0,3	17,6	43,5	100

Bağ alanları dağılımındaki sıra muhafaza edilmekle beraber, toplam kıymet içindeki payları nispeten değişmektedir. Bağ toplam kıymetlerinin cemaatlere göre dağılımı şu şekilde gerçekleşmektedir.

Bağ Kıymet Dağılımı (Kırş.)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	797,5	17985	18782,5
%	4,2	95,8	100

Toplam bağ kıymetinin %4,2'lik bölümüne sahip olan İslam cemaatinin, bu tür tarımla fazla uğraşmadığını ve bunun sebeplerini yukarıda sıralamıştık.

3. Girne Emlak Dağılımı

Girne kazası toplam mal varlığı kıymetinin %17,6'lık bir dilimini meydana getiren emlak varlığının kıymeti 269102 kuruş olarak hesaplanmakta ve toplam emlak miktarı 1638,5 adet olarak tespit edilmektedir. Bu bölümde emlak sayıları ve kıymetleri birlikte değerlendirilecektir. Buna göre kaza genelinde emlak sayı ve kıymetleri aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Emlak Dağılımı (Cemaatlere Göre)

	Baha		Bab	
	Krş.	%	Adet	%
İslam	70395	26,2	397,5	24,3
Zımmî	198707	73,8	1241	75,7
Toplam	269102	100,0	1638,5	100,0

Bu verilere göre toplam emlak sayısı ve toplam kıymetlerin büyük bir kısmı (yaklaşık 3/4 oranında) gayrimüslim cemaate aittir. Emlak diye nitelendirdiğimiz mal türleri ise sayı ve toplam kıymet itibarıyla şu şekilde gerçekleşmektedir.

Girne Emlak Dağılımı (Türlere Göre)

	Baha		Bab	
	Krş.	%	Adet	%
Hane	226660	84,2	1361	83,1
Dükkan	2600	1,0	13	0,8
Mahzen	1600	0,6	7	0,4
Ahır	760	0,3	8	0,5
Mandıra	3571	1,3	45	2,7
Samanlık	810	0,3	9	0,5
Şirahane	1000	0,4	2	0,1
Değirmen	29601	11,0	192,5	11,7
Hamam	2500	0,9	1	0,1
Toplam	269102	100,0	1638,5	100,0

Genel toplamlara göre en fazla emlak türü 1361 adet hane olup (%84,2), toplam kıymeti 226660 kuruştur ve toplam emlak bedellerinin %84,2'sini oluşturmaktadır. İkinci sırayı değirmenler almakta ve toplam 192,5 bab veya hisse ile 29601 kuruş toplam kıymeti bulunmaktadır. Değirmenlerin toplam emlak içindeki payları %11 civarında gerçekleşmektedir. Emlak türlerinin cemaatlere göre kıymet dağılımları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Emlak Dağılımı (Tür – Kıymet- Cemaate Göre)

	İslam		Zımmî		Toplam
	Krş.	%	Krş	%	Krş.
Hane	55760	24,6	170900	75,4	226660
Dükkan	2150	82,7	450	17,3	2600
Mahzen	250	15,6	1350	84,4	1600
Ahır	380	50,0	380	50,0	760
Mandıra	760	21,3	2811	78,7	3571
Samanlık	280	34,6	530	65,4	810
Şirahane	0	0,0	1000	100,0	1000
Değirmen	8315	28,1	21286	71,9	29601
Hamam	2500	100,0	0	0,0	2500
Toplam	70395	26,2	198707	73,8	269102

Yukarıda türleri ve toplam kıymetleri verilen emlak içinde, cemaatlere göre paylar muhafaza edilmekle birlikte, bazı emlak türlerinde farklılıklar tespit edilmektedir. Mesela dükkan toplam kıymetinde İslam ahalinin dükkan kıymetleri %82,7 gibi oldukça yüksek bir değere ulaşmaktadır. Keza hamam bedelinin tamamı İslam ahali tasarrufundadır. Ancak, sadece 1 hamam kaydı olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Buna mukabil şirahane toplam kıymetlerinin tamamı gayrimüslim ahalinin tasarrufundadır. Ahır dağılımlarında ise eşitlik görülmektedir. Emlak çeşitlerinin adet veya “bab” olarak dağılımları cemaatlere göre aşağıda gösterilmiştir.

Girne Emlak Dağılımı (Tür – Adet- Cemaate Göre)

	İslam		Zımmî		Toplam
	Bab	%	Bab	%	Bab
Hane	311	22,9	1050	77,1	1361
Dükkan	11	84,6	2	15,4	13
Mahzen	4	57,1	3	42,9	7
Ahır	4	50,0	4	50,0	8
Mandıra	10	22,2	35	77,8	45
Samanlık	3	33,3	6	66,7	9
Şirahane	0	0,0	2	100,0	2
Değirmen	53,5	27,8	139	72,2	192,5
Hamam	1	100,0	0	0,0	1
Toplam	397,5	24,3	1241	75,7	1638,5

Toplam emlak kıymetleri paylarında görülen yüzde oranları çoğu emlak çeşidinde az-çok farklarla korunmakla birlikte, mahzen adedinde değerler değişmektedir. Kıymet olarak gayrimüslim cemaatin payı yüksek çıkarken,

adet veya "bab" olarak İslam cemaatin payı yüksek çıkmaktadır. Son olarak emlak, kıymet ve adetlerinin yüzdelerini aynı tabloda gösterirsek mukayese imkanı daha kolaylaşacaktır.

Girne Emlak Dağılımı (Tür – Kıymet- Cemaate Göre Yüzdeler)

	İslam		Zımmî	
	Krş. %	Bab. %	Krş. %	Bab. %
Hane	24,6	22,9	75,4	77,1
Dükkan	82,7	84,6	17,3	15,4
Mahzen	15,6	57,1	84,4	42,9
Ahır	50,0	50,0	50,0	50,0
Mandıra	21,3	22,2	78,7	77,8
Samanlık	34,6	33,3	65,4	66,7
Şirahane	0,0	0,0	100,0	100,0
Değirmen	28,1	27,8	71,9	72,2
Hamam	100,0	100,0	0,0	0,0
Toplam	26,2	24,3	73,8	75,7

Cemaatlere göre paylar mukayese edildiği zaman, dükkan, mahzen, ahır, şirahane, değirmen dışında İslam ve gayrimüslim cemaatler arasındaki farklılık korunmaktadır ki, bu fark gayrimüslim ahali lehine yüksek çıkmaktadır.

4. Girne Kazasında Hayvancılık

4.1. Hayvan Dağılımı

XIX. Yüzyıl Osmanlı toplum yapısının genelinde olduğu gibi Girne kazasında da hayvancılık önemli bir faaliyet ve servet olarak görülmektedir. Ancak diğer Osmanlı topraklarına göre, Kıbrıs ve Girne ahalisinin tercihlerinde bazı farklılıklar olacağı tabiidir. Hatta bu farklılıklar bazı noktalarda dikkatten kaçmayacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu defter verilerine göre Girne kazası genelinde 19937 baş hayvan kaydının yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında ayrıca 760 bab arı kovanı da kaydedilmiştir. Buna göre, toplam hayvan dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Türler	Büyük	Küçük	Yük -binek	Toplam	Arı Kovanı
Toplam	827	19020	90	19937	760
%	4,1	95,4	0,5	100	-

Yukarıda yer alan verilere göre, kaza genelinde sayı ve yüzde olarak en fazla küçükbaş hayvan türünün beslendiği, bunu büyükbaş hayvanların takip ettiği görülmektedir. Burada dikkati çeken husus, yük ve binek hayvanlarının

azlığıdır. Yüzyılın alışkanlıkları ve ulaşım imkanları dikkate alındığı zaman, yük ve binek hayvanı sayısının ve yüzdesinin daha yüksek çıkmamasının üzerinde düşünülmelidir. Arı kovanı sayısının 760 bab olarak hesaplanması, kaza geneli için pek ehemmiyetli bir değeri ifade etmediğini söyleyebiliriz ¹¹.

Toplam hayvan sayısı ve arı kovanlarının, cemaatlere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Girne Hayvan Dağılımı (Baş) / Cemaat			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	5617	14320	19937
%	28,2	71,8	100,0
Arı Kovanı Dağılımı (Bab)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	239	521	760
%	31,4	68,6	100,0

Gerek toplam hayvan sayısı ve gerekse arı kovanı sayı ve yüzdelerinde, zımmî reyanın payının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Her iki cemaat içinde, hayvan türleri yüzdeleri çok yakın olarak hesaplanmaktadır. Daha sonra ayrıntılarıyla gösterileceği gibi, küçükbaş hayvancılık en fazla rağbet gösterilen tür olarak karşımıza çıkmaktadır ¹².

4.1.2. Büyükbaş hayvan dağılımı

Toplam 827 baş ve %4,1 gibi oldukça düşük bir pay ile, toplam hayvan sayısı içinde ikinci sırayı alan büyükbaş hayvanların kendi içindeki dağılımları aşağıda gösterilmiştir.

Girne Büyükbaş Hayvan Dağılımı (Baş)				
Türler	Öküz	İnek	Buzağı	Toplam
Toplam	507	300	20	827
%	61,3	36,3	2,4	100,0

Büyükbaş hayvanlar içinde %61,3 ile öküzün ilk sırayı alması, hem çift sürmede, hem de taşıma işlerinde kullanılmış olabileceği ihtimalini hatıra getirmektedir. Buna mukabil 300 inek ile ancak 20 buzağının kaydedilmesi dikkati çekmektedir. Büyükbaş hayvanların cemaatlere göre dağılımları ise şöyle gerçekleşmektedir.

¹¹ Girne Kazası türlere göre toplam hayvan sayısı dağılımı için Bk. Ekler, Tablo 5.

¹² Girne Kazası cemaatlere göre toplam hayvan sayısı dağılımı için Bk. Ekler, Tablo 6.

Girne Büyükbaş Hayvan Dağılımı (Baş.) / Cemaat			
Cemaatler	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	232	595	827
%	28,1	71,9	100,0

Toplam hayvan dağılımında olduğu gibi, büyükbaş hayvan dağılımında da İslam ahali %28 civarında bir paya sahip iken, gayrimüslim ahali %71,9'luk paya ulaşmaktadır. Her iki cemaatin hayvan türleri sıralamaları aynı çıkmakta, ancak yüzdeleri farklı çıkmaktadır. İslam cemaatinin öküz sayısı az olmasına rağmen, kendi toplam büyükbaş hayvan sayısı içinde yüzdesi %66,8'e çıkarken, bu oran gayrimüslim cemaat için %59,2 olarak gerçekleşmektedir.

4.1.3. Küçükbaş Hayvancılık

Toplam 19020 baş ve %95,4 gibi çok yüksek bir paya ulaşan küçükbaş hayvan dağılımı, türler itibarıyla, aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Küçükbaş Hayvan Dağılımı (Baş)			
Türler	Koyun	Keçi	Toplam
Toplam	538	18482	19020
%	2,8	97,2	100,0

Bu verilerden açıkça anlaşıldığı gibi, kaza genelinde en fazla beslenen hayvan türü küçükbaş hayvanlar ve bu tür içinde de %97,2'lik bir oranla keçi yetiştiriciliği ilk sırada gelir. Küçükbaş hayvanların cemaatlere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Küçükbaş Hayvan Dağılımı (Baş.) / Cemaatler			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	5379	13641	19020
%	28,3	71,7	100,0

Küçükbaş hayvan dağılımında da cemaatler arasındaki toplam ve büyükbaş hayvan sayılarındaki oran korunmaktadır. İslam cemaati içinde, küçükbaş hayvan türlerinde koyun yüzdesi %4,3 iken, gayrimüslim cemaat için bu oran %2,3'e düşmektedir. Buna bağlı olarak keçi oranları da az çok değişecektir. Ancak hemen belirtelim ki, her iki türün toplam sayı ve oranlarında gayrimüslim cemaatin payları oldukça yüksek gerçekleşmektedir.

4.1.4. Yük ve Binek Hayvancılığı

Toplam hayvan sayısı içinde 90 baş ve ancak %0,5'lik bir paya sahip olan, yük ve binek hayvancılığının, niçin bu kadar düşük değerlerde gerçekleştiği hakkında bir fikir yürütecek durumda değiliz. Bu tür hayvanların kaza genelindeki dağılımları aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Yük- Binek Hayvanı Dağılımı (Baş)						
	Katır	Kısrak	Bargir	Tay	Deve	Toplam
Toplam	25	43	15	1	6	90
%	27,8	47,8	16,7	1,1	6,7	100

Bu tablo verilerinden de anlaşılacağı üzere, yük-binek hayvanları içinde ilk sırayı kısrak alırken, ikinci sırada katır ve daha sonra da bargir ve deve gelmektedir. Deve sadece Yorgos Karyesi sakinlerinden Petro Veled-i Yanni (4 baş) ve Yorgi Veled-i Yanni (2 baş) üzerine kayıtlıdır. Diğer karyelerde deve kaydına rastlanmamaktadır.

Girne Yük - Binek Hayvan Dağılımı (Baş.) / Cemaatler			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	6	84	90
%	6,7	93,3	100,0

Yük-binek hayvanlarının cemaatlere göre dağılımında, diğer türlere göre çok farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Buna ait değerler yukarıda gösterilmiştir. İslam cemaatin elinde sadece 6 baş yük-binek hayvanı kaydına rastlanmaktadır. Girne kazası hayvan varlığı içinde dikkate değer hususlardan biri de budur. İslam ahaliye ait sadece 5 katır ve 1 kısrak kaydı vardır ve bu oldukça düşündürücüdür. İslam ahalinin aksine, gayrimüslim cemaatin sahip olduğu yük-binek hayvanlarında çeşitlilik söz konusudur. Yine de sayı olarak tatmin edici değerlere çıkmamaktadır. Sıralamada, kaza toplam yük-binek hayvanı sıralaması gayrimüslim cemaat için de korunmaktadır.

4.2. Hayvan Kıymet Dağılımı

Girne toplam kıymet (baha) dağılımı içinde 276720 kuruş ve %18,1'lik payla ikinci sırayı alan hayvan varlığı kıymet dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Toplam Hayvan Kıymet Dağılımı					
Türler	Büyükbaş	Küçükbaş	Yük-Binek	Arıcılık	Toplam
Toplam	108410	140600	23850	3860	276720
%	39,2	50,8	8,6	1,4	100,0

Tablo verilerinden de anlaşılacağı gibi, toplam hayvan kıymetinde (arı kovanları da dahil) ilk sırayı %50,8 ile küçükbaş hayvancılık; ikinci sırayı %39,2 ile büyükbaş hayvancılık ve sonra da sırayla yük-binek hayvancılığı ve arıcılık almaktadır. Bu sıralama toplam hayvan sayısı sıralaması ile aynıdır ¹³. Toplam hayvancılık kıymetinin cemaatlere göre dağılımında da toplam hayvan sayısı cemaat oranları değişmekle birlikte (arı kovanı kıymetinin de hesaplara dahil edilmesi sebebiyle), sıralama korunmaktadır. Bu dağılım aşağıda gösterilmiştir.

Girne Toplam Hayvan Kıymet Dağılımı (Krş.)			
Cemaatler	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	72752	203968	276720
%	26,3	73,7	100,0

Her iki cemaatin hayvan türlerine göre kıymet sıralamaları değişmemekle birlikte, yüzdelerde oldukça farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. İslam cemaatinde küçükbaş hayvancılık kıymeti %59,4'e çıkarken, gayrimüslim cemaat içinde bu pay %47,7'ye düşmektedir. Keza, İslam cemaatinde büyükbaş hayvancılık kıymetinin payı %38,8'de kalırken, gayrimüslim cemaat de bu pay %40,4'e yükselmektedir. Yük-binek hayvanları, İslam cemaati için %3,1'lik pay söz konusu iken; gayrimüslim cemaat toplam hayvan kıymetinde bu oran %10,6'ya çıkmaktadır ¹⁴.

4.2.1. Arı Kovanı Kıymet Dağılımı

Toplam hayvan kıymeti içinde %1,4 paya sahip olan arı kovanı toplam kıymetinin bu oranı, ayrı ayrı cemaatler içinde de çok az bir farkla korunmaktadır. Toplam 3860 kuruş kıymet hesaplanan arı kovanı kıymet dağılımının cemaatlere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Girne Arıcılık Kıymet Dağılımı (Krş.) / Cemaatler			
Cemaatler	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	1210	2650	3860
%	31,3	68,7	100,0

Arı kovanı kıymet dağılımı ile arı kovanı sayısı (bab) dağılımında hemen hemen hiç fark yok gibidir.

¹³ Girne Kazası türlerine göre toplam hayvan kıymet dağılımı için Bk. Ekler, Tablo 7.

¹⁴ Girne Kazası cemaatlere göre toplam hayvan kıymet dağılımı için Bk. Ekler, Tablo 8.

4.2.2. Büyükbaş Hayvancılık Kıymet Dağılımı

Toplam hayvan kıymeti içinde 108410 kuruş ve %39,2'lik pay ile ikinci sırayı alan büyükbaş hayvancılık kıymetinin türlere göre dağılımı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

Girne Büyükbaş Hayvan Kıymet Dağılımı (Kırş.)				
Türler	Öküz	İnek	Buzağı	Toplam
Toplam	81280	26355	775	108410
%	75,0	24,3	0,7	100,0

Toplam büyükbaş hayvan sayısında olduğu gibi, büyükbaş hayvan kıymeti dağılımında da ilk sırayı öküz kıymeti almaktadır. Ancak toplam büyükbaş kıymeti içindeki pay miktarları, sayı yüzdeleri ile farklılaşmaktadır. Kıymet olarak, öküz kıymeti payı yükselirken (%75), inek toplam kıymeti %24,3'e düşmektedir.

Cemaatlere göre, büyükbaş hayvan kıymet dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Büyükbaş Hayvan Kıymet Dağılımı (Kırş.)			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	26060	82350	108410
%	24,0	76,0	100,0

Büyükbaş hayvan sayısı yüzdelerine göre, kıymet yüzdelerinde sıralama değişmemekle birlikte, değerler İslam cemaati için azalmakta (%24), gayrimüslim cemaat için ise %76'ya çıkmaktadır. Her iki cemaat için de sıralama değişmemekle birlikte, yüzdelerde farklılaşma söz konusudur. Nitekim toplam öküz kıymeti İslam cemaati için %79,6 iken gayrimüslim cemaatte bu oran %73,5'e düşmektedir. Toplam inek kıymetinde durum değişmektedir.

4.2.3. Küçükbaş Hayvancılık Kıymet Dağılımı

Toplam hayvancılık kıymeti içinde 140600 kuruş ve %50,8 ile ilk sırayı alan küçükbaş hayvancılık hasılatının, hayvan türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Küçükbaş Hayvan Kıymet Dağılımı			
Türler	Koyun	Keçi	Toplam
Toplam	4304	136296	140600
%	3,1	96,9	100,0

Toplam küçükbaş hayvancılık kıymetinin tamamına yakını (%96,9) keçi kıymetinden oluşmaktadır. Zaten toplam küçükbaş hayvan sayısını da, daha fazla bir payla keçi sayısı teşkil ediyordu. Bu tür hayvan kıymetinin cemaatlere göre payları ve miktarları ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Girne Küçükbaş Hayvan Kıymet Dağılımı (Kırş.)			
Cemaatler	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	43232	97368	140600
%	30,7	69,3	100,0

Diğer türlerde olduğu gibi, küçükbaş hayvancılık kıymet dağılımlarında da, gayrimüslim ahalinin ilk sırayı aldığı anlaşılmaktadır. Her iki cemaatin hayvan türü paylarında, keçi toplam kıymeti ilk sırayı alırken, koyun toplam kıymeti çok küçük bir pay elde etmektedir.

4.2.4. Yük – Binek Hayvancılık Kıymet Dağılımı

23850 kuruşluk kıymetle, toplam hayvan kıymeti içinde %8,6'lık bir paya sahip olan yük-binek hayvancılık kıymetinin türlere göre dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Yük- Binek Hayvanı Kıymet Dağılımı						
Türler	Katır	Kısrak	Bargir	Tay	Deve	Toplam
Toplam	12050	7250	1800	50	2700	23850
%	50,5	30,4	7,5	0,2	11,3	100,0

Yük-binek hayvan kıymet dağılımında ilk sırayı toplam katır kıymeti almaktadır ki, %50,5 ile yarıdan fazla paydaya denk düşmektedir. İkinci sırayı %30,4 ile kısrak kıymeti almakta, sonra deve, bargir ve tay kıymetleri gelmektedir. Zaten deve, bargir ve tay sayısının da önemli bir yer tutmadığı defterlerden ve verdiğimiz bilgilerden anlaşılmaktadır. Cemaatlere göre dağılım ise aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Girne Yük-Binek Hayvan Kıymet Dağılımı (Kırş.)			
Cemaatler	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	2250	21600	23850
%	9,4	90,6	100,0

Yük-binek hayvanı toplam kıymetinin büyük bir kısmı (%90,6) gayrimüslim ahalinin elinde bulunan hayvanlara aittir. İslam cemaatinin elinde kayıtlı bargir, tay ve deve bulunmadığı için, sadece katır (%88,9) ve kısrak (%11,1) kıymet kayıtları bulunmaktadır. Gayrimüslim cemaatin elinde bulunan

yük-binek hayvanlarının toplam kıymetlerinde de ilk sırayı katır, ikinci sırayı kısrak alırken, sonra sırasıyla deve, bargir ve tay gelmektedir.

5. Diğer Mal Varlıkları ve Kıymetleri

“Mâ-i cari” olarak yazılan su kaynakları başta olmak üzere herhangi bir tür içine koyamadığımız mal varlıkları ve kıymetleri bu gruba girmektedir. Diğerlerinin nitelik veya nicelik olarak ehemmiyetinin olmaması sebebiyle, bu tür mal varlığının tamamına yakını, dolap, havuz veya benzer şekillerde kaydedilen ve kullanım hakları da dakika, saat, gün ve hafta olarak gösterilen su tasarruf hakkı oluşturmaktadır. Bugün Kıbrıs’ın en önemli meselelerinden birisi, belki de en önemlisinin su ve kullanımı olduğu düşünülürse, bu tür mal varlığının tarih içindeki durumunu anlamamız açısından, bu kısımda verilecek bilgilerin tarihe olduğu kadar, günümüze ve geleceğe de bir nebze ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Toplam 72326,5 kuruş kıymetle, toplam mal varlığı kıymeti içinde %4,7’lik bir paya sahip olan su kullanım hakkının dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Girne Su Kullanım Kıymet Dağılımı (Krş.) / Cemaat			
Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Toplam	22748	49578,5	72326,5
%	31,5	68,5	100

Cemaatlerin kendi toplam kıymetleri içinde, bu tür mal varlığının payları, İslam cemaati için %5,8, gayrimüslim cemaat için %4,3’tür.

Sonuç

Araştırmamıza konu olan Girne Kazasında toplam 44 yerleşim biriminde ve manastırlarda yaşayan ahalinin nüfusu 7125 olarak tahmin edilmektedir. Bu nüfusun % 28,2’sini İslam ahali, %71,8’ini gayrimüslim ahali oluşturmaktadır. Nüfusun en fazla yoğun olduğu yerleşim birimleri %11,5 ile Lapta Karava Mahallesi, %7,7 Nefs-i Girne, %6,5 Lapta Aya Todori Mahallesi. Lapta’nın 7 mahallesi kaza nüfusunun %41,4’ünü barındırmaktadır.

Yerleşim birimleri dışında kalan, ancak Girne Kazası içinde oldukları için mal varlıkları da, Girne kazasına dahil edilen manastırlara gelince, “Kudüs-ı Şerif mülhakatından olan Ak Manastır’ın Girne

dışındaki köylerde mal varlığı olduğu gibi, kendisine bağlı başka manastırlar da vardır. Özellikle Lefke ve Omorfo'daki mal varlığı dikkati çekmektedir. Bu cümleden olmak üzere "Girne kazasına tâbi Kahra Manastırı"nın Gördümen Karyesinde mal varlığının olduğu anlaşılmaktadır. Keza, Kallorka Karyesi içinde gösterilen Ermeni Manastırı da dikkati çekmektedir. "Manastırlar" içinde en mühimi kanaatimizce, Mirti Köyü içinde kayıtlı olmasına rağmen, bizim ayrı olarak değerlendirdiğimiz, "Karye-i mezkûrede kain Manastırda mukim Girne Piskoposu'nun zir-i idaresinde olan manastırların emlak ve arazileri"dir. Bunlar hemen hemen Kıbrıs adasının her tarafına serpilmiş, oldukça önemli mal varlığına sahip manastırlar topluluğudur.

Temettuat defteri verilerine göre, Girne kazasında toplam 1532081 kuruş kıymetinde mal varlığı tespit edilmektedir. Bunun %59,7'si arazi, %18,1'i Hayvan, %17,6'sı emlak ve %4,7'si diğer mal varlıklarının toplam kıymetlerinden oluşmaktadır. Kaza toplam mal varlığı kıymetinin %25,4'ü İslam ahalinin, %74,6'sı da gayrimüslim ahalinin elindedir.

Kullanılan toprakların %25'i İslam, %75'i gayrimüslim ahali tasarrufundadır. Bunların toplam kıymetleri de yaklaşık aynı oranlarda dağılmaktadır. Toprakların kullanımına gelince, %95,4'ü tarla, %3,1'i bağ- bahçe, %1,5'i ise "diğer" kullanım şekillerine (harman, boya tarlası vb.) hasredilmiştir. Kaza genelinde hiç toprak kaydı olmayan hane oranı %23,1'dir. Sayısal anlamda küçük işletme payı %51,2 olmasına karşılık, bunların elindeki toprak miktarı, ancak %6,2 gibi oldukça düşük bir orana ulaşabilmektedir. Orta işletmeler sayı olarak %33,4, dönüm olarak %32,8, büyük işletmeler sayı olarak %15,5, dönüm olarak 61,1 oranlarına ulaşmaktadır.

Toplam emlak sayısının %26,2'si İslam ahalinin, %73,8'i ise gayrimüslim ahalinin tasarrufunda olup, emlak kıymet dağılımlarında, bu oranlar çok az değişikliklerle muhafaza edilmektedir.

Toplam hayvan dağılımında da gayrimüslim ahalinin payının yüksek olduğu görülmektedir. Hayvan dağılımında ilk sırayı küçükbaş hayvancılık almaktadır. Başta su kullanım hakkı olmak üzere “diğer” mal varlığının %31,5’i İslam ahalinin, %68,5’i gayrimüslim ahalinin tasarrufundadır.

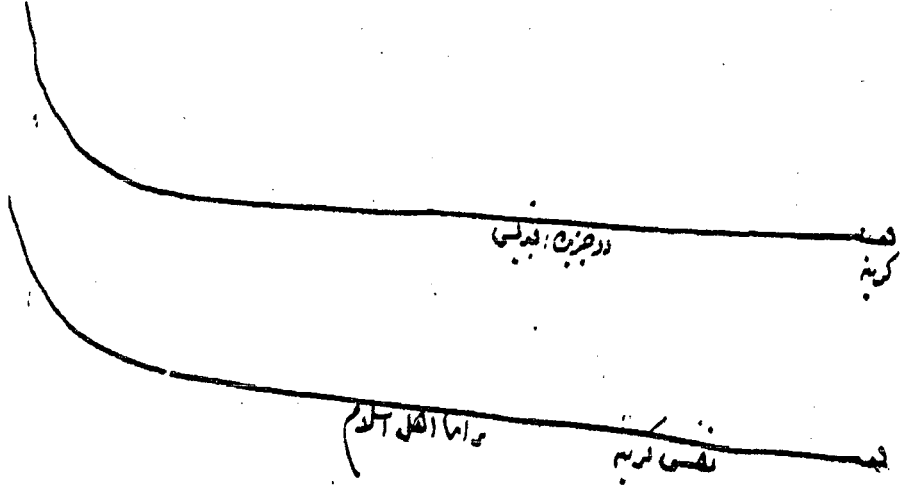
Buraya kadar sözü edilen bütün alanların % olarak cemaatlere göre dağılımını özetlersek aşağıdaki sonucu elde ederiz ¹⁵:

Cemaat	İslam	Zimmî
Hane/Nüfus	28,2	71,8
Kıymet	29,3	70,7
Mal Varlığı	29,6	70,4
Genel Ortalama	29,0	71,0

Girne Kazasının Tanzimat öncesi ve sonrasının iktisadî ve sosyal tarihi için önemli bir kaynak olan temettuat defterlerine ait olan bu çalışma, diğer belge ve bilgilerinde değerlendirilmesi ile, kazanın ve genel olarak Kıbrıs adasının tarihinin daha iyi anlaşılması için önemli sonuçlar vereceğini söyleyebiliriz. Böylece Kıbrıs tarihinin ve dolayısıyla geleceğinin bilinmeyenlerinden birini daha bilinir ve anlaşılır kıldığımız kanaatindeyiz. Zira, bir anlayışa göre tarih; dün değil, yarındır; yaşanmış olan değil, yaşanacak olandır.

¹⁵ Ayrıntılı dağılım için Bk. Ekler Tablo : 9

Belge : 2 - BOA. ML. VRD. TMT. No. 16153 (Nefs-i Girne İslam ahali ile ilgili ilk sayfa)

طوبی چارشی صالح ولد حسن الماک
روصینلیج
اوت
۸۰
۱۰
۱۱

حسین ولد حسن الماک
روصینلیج
اوت
۸۰
۱۵
۱۵۰

محمد ولد حسین الماک
اوت
۸۰
۱۵
۱۵۰
۱۵۰
۱۵۰
۱۵۰

Tablo: 1 - Temettuat Defterine Göre Girne Yerleşim Birimleri

	Defterdeki Yazılışı	Rumca	Bugünkü Adı
1	Ağırda	Agirda	Ağırdağ
2	Agirlaki	Aghridaki	Alemdağ
3	Arab	Klepini	Arapköy
4	Asomota	Asomato	Özhan
5	Aya Anastasia		
6	Ayagoros	Aya Yorgi?	Karaoğlanoğlu
7	Ayapihtido	Ayios Epiktitos ?	Çatalköy ?
8	Ayarini	Ayia İrini	Akdeniz
9	Ayarmola	Ayaermola	Şirinevler
10	Balyasofo	Balyosofo (Paleosofos)	Malatya
11	Davsos	Davlos ?	Kaplıca (GM)
12	Dikomi	Dikomi	Dikmen
13	Elye ve Elefteriha	Elya	Yeşiltepe
14	Gazibafan	Kazafani ?	Ozanköy
15	Girne	Kerenia	Girne
16	Gördümen	Kondomenus	Kördemen
17	Harça	Harcha	Karaağaç
18	Hota	Fota ? Fotto?	Dağyolu
19	Kallorka	Kaloğrea	Bahçeli
20	Kanili	Kambili	Hisarköy
21	Karmakidi	Kormakidi (Kormacit)	Koruçam
22	Karmi ve Tirit	Karmi- Tirit (Trimithi)	Karaman- Edremit

23	Karpaşa	Karpasia	Karpaşa
24	Krini	Krini	Pınarbaşı
25	Kömürce	Komurju	Kömürcü
26	Kutsavondi	Kutsovendis	Güngör
27	Lapta - Aya Biraskoya	Lapithos	Lapta
28	Lapta - Aya Todori		
29	Lapta - Ayaluka		
30	Lapta - Cami		
31	Lapta - Karava		
32	Lapta - Podoroma		
33	Larnaka	Lapityu-Larnaka	Kozan
34	Magri		
35	Melanisko		
36	Mirti	Mirti (Mirtu)	Çamlıbel
37	Plase	Pila ?	Pila
38	Preslo		
39	Sahari	Sihari	Kaynakköy
40	Siskilip	Sisklipos	Akçiçek
41	Temlos	Temroz (Temblos)	Zeytinlik
42	Trapeza	Trapeza	Beşparmak
43	Vasilya	Vasilya	Karşıyaka
44	Yorgos	Yorgoz (Dhiorios)	Tepebaşı

Tablo: 2 - Girne Yerleşim Birimleri Tahminî Nüfus Dağılımı

	Girne Hane Dağılımı			Girne Nüfus Dağılımı			
	İslam	Zımmî	Toplam	İslam	Zımmî	Toplam	%
Nefs-i Girne	71	37	108	355	185	540	7,7
Temlos	8	0	8	40	0	40	0,6
Balyasofo	0	11	11	0	55	55	0,8
Karmi ve Tirit	10	29	39	50	145	195	2,8
Elye ve Elefteriha	2	7	9	10	35	45	0,6
Lapta- Cami	78	0	78	390	0	390	5,5
Lapta Aya Biraskoya	0	72	72	0	360	360	5,1
Lapta Aya Todori	0	92	92	0	460	460	6,5
Lapta Podoroma	0	31	31	0	155	155	2,2
Aya Anastasia	0	63	63	0	315	315	4,5
Lapta Ayaluka	0	82	82	0	410	410	5,8
Lapta Karava	0	162	162	0	810	810	11,5
Lapta 41,1							
Vasilya	24	14	38	120	70	190	2,7
Yorgos	11	17	28	55	85	140	2,0
Kanili	27	6	33	135	30	165	2,3
Magri	1	2	3	5	10	15	0,2
Asomota	0	15	15	0	75	75	1,1
Agirlaki	0	25	25	0	125	125	1,8
Siskilip	0	15	15	0	75	75	1,1
Larnaka	5	23	28	25	115	140	2,0
Karpaşa	3	11	14	15	55	70	1,0
Mirti	0	27	27	0	135	135	1,9
Gördümen	0	15	15	0	75	75	1,1

Karmakidi	0	49	49	0	245	245	3,5
Ayarmola	14	0	14	70	0	70	1,0
Ayarini	6	12	18	30	60	90	1,3
Ağırda	23	0	23	115	0	115	1,6
Kömürce	9	0	9	45	0	45	0,6
Hota	10	0	10	50	0	50	0,7
Plase	5	1	6	25	5	30	0,4
Kırini	23	0	23	115	0	115	1,6
Kutsavondi	0	5	5	0	25	25	0,4
Davsos	0	4	4	0	20	20	0,3
Dikomi	3	51	54	15	255	270	3,8
Sahari	0	4	4	0	20	20	0,3
Gazibafan	40	47	87	200	235	435	6,2
Arab	2	5	7	10	25	35	0,5
Ayapihtido	9	23	32	45	115	160	2,3
Melanisko	10	0	10	50	0	50	0,7
Harça	6	11	17	30	55	85	1,2
Kallorka	0	11	11	0	55	55	0,8
Trapeza	1	0	1	5	0	5	0,1
Ayagoros	0	43	43	0	215	215	3,0
Ortalu Çiftliği	1	0	1	5	0	5	0,1
Preslo	0	1	1	0	5	5	0,1
Toplam	402	1023	1425	2010	5115	7125	100,0
%	28,2	71,8	100,0	28,2	71,8	100,0	

Tablo : 3 - Girne Toplam Kıymet Dağılımı / Türler

	Arazi	Hayvan	Emlak	Diğer	Toplam	Defter	Fark
Nefs-i Girne	27960	8870	18430	1435	56695	56765	-70
Temlos	6172,5	2305	2010	0	10487,5	10427,5	60
Balyasofo	3050	15	1060	990	5115	4815	300
Karmi ve Tirmit	59690	6545	6250	100	72585	72595	-10
Elye ve Elefteriha	14035	1000	1430	790	17255	17335	-80
Lapta- Cami	132281,5	6291	20220	6093	164885,5	164055,5	830
Lapta Aya Biraskoya	10271	1813	13975	1454	27513	27488	25
Lapta Aya Todori	48610	13135	11125	440	73310	73180	130
Lapta Podoroma	12290	2333	4220	258	19101	18996	105
Aya Anastasia	17670	2030	6691	3340	29731	29660	71
Lapta Ayaluka	51360	7395	18170	954,5	77879,5	75985,5	1894
Lapta Karava	198603	18719	27881	4162	249365	246998	2367
Vasilya	22980	6955	10560	15705	56200	54245	1955
Yorgos	5246	8819	4300	0	18365	19130	-765
Kanili	8676,5	4603	6560	150	19989,5	21291,5	-1302
Magri	1595,5	250	450	0	2295,5	2297,5	-2
Asomota	4823	8555	3115	0	16493	16146,5	346,5
Agirlaki	10838,5	3185	2880	0	16903,5	16831	72,5
Siskilip	6837	3385	2485	0	12707	12719,5	-12,5
Larnaka	10292,5	6011	3860	545	20708,5	21531,5	-823
Karpaşa	4277,5	6275	2280	0	12832,5	12812,5	20
Mirti	2062	2479	3040	600	8181	8100,5	80,5
Manastırlar	31348	10724	28160	12920	83152	94467	-11315
Güdümni	3720	15865	2370	0	21955	21850	105

Karmakidi	18433,5	23711	9630	230	52004,5	51874,5	130
Ayarmola	3252	9395	2840	0	15487	15162,5	324,5
Ayarini	7636,5	2749	3530	0	13915,5	24400,5	-10485
Ağırda	5145	6115	3160	35	14455	14340	115
Kömürce	2025	4880	1470	0	8375	8320	55
Hota	1315	3516	1790	0	6621	6561	60
Plase	1110	2622	760	0	4492	4372	120
Kırini	1155	1010	875	0	3040	3030	10
Kutsavondi	0	932	380	0	1312	1312	0
Davsos	975	1885	300	0	3160	2450	710
Dikomi	11246,5	22238	6970	3045	43499,5	43719,5	-220
Sahari	606	3567	450	0	4623	4588	35
Gazibafan	68645,5	12868	11635	14320	107468,5	109015,5	-1547
Arab	975	3155	650	0	4780	4790	-10
Ayapihtido	18725	10801	4350	570	34446	34411	35
Melanisko	235	704	580	0	1519	1514	5
Harça	1832,5	605	1580	1010	5027,5	5067,5	-40
Kallorka	4675	2120	2870	900	10565	10715	-150
Trapeza	2070	1625	650	0	4345	3335	1010
Ayagoros	15677	4625	5050	1280	26632	27406	-774
Ortalı Çiftliği	708	100	180	400	1388	1388	0
Kudüs-ü Şerif Man.	39670	5235	4680	0	49585	49480	105
Kahra Man.	4990	1465	800	0	7255	7215	40
Preslo Man.	8140	3240	2400	600	14380	13750	630
Toplam	913932	276720	269102	72326,5	1532080,5	1547940	-15860
%	59,7	18,1	17,6	4,7	100,0		

Tablo: 4- Girne Toplam Kıymet Dağılımı (Kuruş)

Cemaat	İslam	Zımmı	Toplam
Nefs-i Girne	31375	25320	56695
Temlos	10487,5	0	10487,5
Balyasofo	0	5115	5115
Karmi ve Tirit	8010	64575	72585
Elye ve Elefteriha	875	16380	17255
Lapta- Cami	164885,5	0	164885,5
Lapta Aya Biraskoya	0	27513	27513
Lapta Aya Todori	0	73310	73310
Lapta Podoroma	0	19101	19101
Aya Anastasia	0	29731	29731
Lapta Ayaluka	0	77879,5	77879,5
Lapta Karava	0	249365	249365
Vasilya	15653,5	40546,5	56200
Yorgos	7515,5	10849,5	18365
Kanili	16449,5	3540	19989,5
Magri	742,5	1553	2295,5
Asomota	0	16493	16493
Agirlaki	0	16903,5	16903,5
Siskilip	0	12707	12707
Larnaka	5262	15446,5	20708,5
Karpaşa	950,5	11882	12832,5
Mirti	0	8181	8181
Manastırlar	0	83152	83152
Güdümnü	0	21955	21955
Karmakidi	0	52004,5	52004,5
Ayarmola	15487	0	15487
Ayarini	3193	10722,5	13915,5
Ağırda	14455	0	14455
Kömürce	8375	0	8375
Hota	6621	0	6621
Plase	4492	0	4492
Kırini	3040	0	3040
Kutsavondi	0	1312	1312
Davsos	0	3160	3160
Dikomi	8655	34844,5	43499,5
Sahari	0	4623	4623
Gazibafan	39181,5	68287	107468,5
Arab	4780	0	4780

Ayapihtido	11234	23212	34446
Melanisko	1519	0	1519
Harça	665	4362,5	5027,5
Kallorka	0	10565	10565
Trapeza	4345	0	4345
Ayagoros	0	26632	26632
Ortalı Çiftliği	1388	0	1388
Kudüs-ü Şerif Man.	0	49585	49585
Kahra Man.	0	7255	7255
Preslo Man.	0	14380	14380
Toplam	389637	1142443,5	1532080,5
%	25,4	74,6	100,0

Tablo: 5- Girne Toplam Hayvan Dağılımı (Baş / Bab)

	Büyük	Küçük	Yük -binek	Toplam	Arıcılık
Nefs-i Girne	45	320	3	368	0
Temlos	10	70	1	81	0
Balyasofo	0	0	0	0	3
Karmi ve Tirmit	16	385	4	405	38
Elye ve Elefteriha	6	0	0	6	1
Lapta- Cami	29	162	2	193	4
Lapta Aya Biraskoya	9	81	0	90	3
Lapta Aya Todori	73	150	0	223	12
Lapta Podoroma	8	51	1	60	0
Aya Anastasia	12	50	1	63	0
Lapta Ayaluka	25	15	6	46	10
Lapta Karava	77	458	5	540	48
Vasilya	16	445	8	469	4
Yorgos	31	328	6	365	38
Kanili	21	191	0	212	30
Magri	2	0	0	2	0
Asomota	9	815	0	824	3
Agirlaki	14	100	0	114	7
Siskilip	15	140	0	155	3

Larnaka	14	420	0	434	0
Karpaşa	7	600	0	607	17
Mirti	11	128	0	139	6
Manastırlar	32	553	11	596	20
Güdümeni	10	1760	0	1770	0
Karmakidi	44	1767	21	1832	102
Ayarmola	6	1080	0	1086	34
Ayarini	0	1798	0	1798	11
Ağırda	18	485	0	503	14
Kömürce	8	485	0	493	5
Hota	9	302	0	311	0
Plase	8	216	0	224	12
Kirini	4	80	0	84	4
Kutsavondi	0	79	0	79	60
Davsos	0	190	2	192	13
Dikomi	54	2036	1	2091	14
Sahari	4	384	0	388	19
Gazibafan	71	501	8	580	84
Arab	7	300	0	307	6
Ayapihtido	35	782	5	822	54
Melanisko	1	73	0	74	0
Harça	4	0	0	4	16
Kallorka	9	140	0	149	5
Trapeza	4	150	0	154	5
Ayagoros	30	165	0	195	15
Ortalı Çiftliği	0	0	0	0	20
Kudüs-ü Şerif Man.	12	450	3	465	15
Kahra Man.	0	180	0	180	5
Preslo Man.	7	155	2	164	0
Toplam	827	19020	90	19937	760
%	4,1	95,4	0,5	100,0	

Tablo: 6- Girne Toplam Hayvan Dağılımı (Baş / Cemaat)

Cemaat	İslam	Zımmî	Toplam
Nefs-i Girne	334	34	368
Temlos	81	0	81
Balyasofo	0	0	0
Karmi ve Tirit	0	405	405
Elye ve Elefteriha	0	6	6
Lapta- Cami	193	0	193
Lapta Aya Biraskoya	0	90	90
Lapta Aya Todori	0	223	223
Lapta Podoroma	0	60	60
Aya Anastasia	0	63	63
Lapta Ayaluka	0	46	46
Lapta Karava	0	540	540
Vasilya	154	315	469
Yorgos	192	173	365
Kanili	209	3	212
Magri	0	2	2
Asomota	0	824	824
Agirlaki	0	114	114
Siskilip	0	155	155
Larnaka	138	296	434
Karpaşa	3	604	607
Mirti	0	139	139
Manastırlar	0	596	596
Güdümni	0	1770	1770
Karmakidi	0	1832	1832
Ayarmola	1086	0	1086
Ayarini	128	1670	1798
Ağırda	503	0	503
Kömürce	493	0	493

Hota	311	0	311
Plase	224	0	224
Kirini	84	0	84
Kutsavondi	0	79	79
Davsos	0	192	192
Dikomi	114	1977	2091
Sahari	0	388	388
Gazibafan	522	58	580
Arab	307	0	307
Ayapihtido	313	509	822
Melanisko	74	0	74
Harça	0	4	4
Kallorka	0	149	149
Trapeza	154	0	154
Ayagoros	0	195	195
Ortalı Çiftliği	0	0	0
Kudüs-ü Şerif Man.	0	465	465
Kahra Man.	0	180	180
Preslo Man.	0	164	164
Toplam	5617	14320	19937
%	28,2	71,8	100,0

Tablo: 7- Girne Toplam Hayvan Kıymet Dağılımı (Kuruş)

Türler	Büyükbaş	Küçükbaş	Yük-Binek	Arıcılık	Toplam
Nefs-i Girne	4760	2560	1550	0	8870
Temlos	1495	560	250	0	2305
Balyasofo	0	0	0	15	15
Karmi ve Tirit	2175	3080	1100	190	6545
Elye ve Elefteriha	950	0	0	50	1000

Lapta- Cami	3975	1296	1000	20	6291
Lapta Aya Biraskoya	1150	648	0	15	1813
Lapta Aya Todori	11875	1200	0	60	13135
Lapta Podoroma	1425	408	500	0	2333
Aya Anastasia	1380	400	250	0	2030
Lapta Ayaluka	4225	120	3000	50	7395
Lapta Karava	13075	3664	1750	230	18719
Vasilya	2075	3560	1300	20	6955
Yorgos	2995	2964	2700	160	8819
Kanili	2985	1468	0	150	4603
Magri	250	0	0	0	250
Asomota	1700	6840	0	15	8555
Agirlaki	2350	800	0	35	3185
Siskilip	2250	1120	0	15	3385
Larnaka	3050	2961	0	0	6011
Karpaşa	1350	4800	0	125	6275
Mirti	1425	1024	0	30	2479
Manastırlar	3700	4424	2500	100	10724
Güdümni	1775	14090	0	0	15865
Karmakidi	4565	14136	4500	510	23711
Ayarmola	750	8475	0	170	9395
Ayarini	0	2694	0	55	2749
Ağırda	2150	3880	0	85	6115
Kömürce	975	3880	0	25	4880
Hota	1100	2416	0	0	3516
Plase	750	1812	0	60	2622
Kirini	350	640	0	20	1010
Kutsavondi	0	632	0	300	932
Davsos	0	1520	300	65	1885
Dikomi	5580	16288	300	70	22238
Sahari	400	3072	0	95	3567

Gazibafan	7190	4008	1250	420	12868
Arab	725	2400	0	30	3155
Ayapihtido	3525	6256	750	270	10801
Melanisko	120	584	0	0	704
Harça	525	0	0	80	605
Kallorka	975	1120	0	25	2120
Trapeza	400	1200	0	25	1625
Ayagoros	3230	1320	0	75	4625
Ortalı Çiftliği	0	0	0	100	100
Kudüs-ü Şerif Man.	960	3600	600	75	5235
Kahra Man.	0	1440	0	25	1465
Preslo Man.	1750	1240	250	0	3240
Toplam	108410	140600	23850	3860	276720
	39,2	50,8	8,6	1,4	100

Tablo: 8- Girne Toplam Hayvan Kıymet Dağılımı (KuruşCemaat)

Cemaat	İslam	Zimmî	Toplam
Nefs-i Girne	6145	2725	8870
Temlos	2305	0	2305
Balyasofo	0	15	15
Karmi ve Tirit	0	6545	6545
Elye ve Elefteriha	0	1000	1000
Lapta- Cami	6291	0	6291
Lapta Aya Biraskoya	0	1813	1813
Lapta Aya Todori	0	13135	13135
Lapta Podoroma	0	2333	2333
Aya Anastasia	0	2030	2030
Lapta Ayaluka	0	7395	7395
Lapta Karava	0	18719	18719
Vasilya	1775	5180	6955

Yorgos	3209	5610	8819
Kanili	4003	600	4603
Magri	0	250	250
Asomota	0	8555	8555
Agirlaki	0	3185	3185
Siskilip	0	3385	3385
Larnaka	1831	4180	6011
Karpaşa	485	5790	6275
Mirti	0	2479	2479
Manastırlar	0	10724	10724
Güdüمني	0	15865	15865
Karmakidi	0	23711	23711
Ayarmola	9395	0	9395
Ayarini	1064	1685	2749
Ağırda	6115	0	6115
Kömürce	4880	0	4880
Hota	3516	0	3516
Plase	2622	0	2622
Kırini	1010	0	1010
Kutsavondi	0	932	932
Davsos	0	1885	1885
Dikomi	2255	19983	22238
Sahari	0	3567	3567
Gazibafan	6398	6470	12868
Arab	3155	0	3155
Ayapihtido	3794	7007	10801
Melanisko	704	0	704
Harça	75	530	605
Kallorka	0	2120	2120
Trapeza	1625	0	1625
Ayagoros	0	4625	4625

Ortalı Çiftliği	100	0	100
Kudüs-ü Şerif Man.	0	5235	5235
Kahra Man.	0	1465	1465
Preslo Man.	0	3240	3240
Toplam	72752	203968	276720
%	26,3	73,7	100,0

Tablo : 9 Girne Kazası Temettuat Defteri Toplam Verileri Dağılımlı (%)

Girne Kazası Mal Varlıkları Kıymetleri Dağılımlı (Kuruş / %)		
Cemaat	İslam	Zımmi
Toplam Mal Varlığı (Kuruş)	25,4	74,6
Hayri Mal Varlığı (Krş)	32,4	67,6
Ahali Mal Varlığı (Krş.)	23,6	76,4
Toplam Arazi (Krş).	25	75
Tarla (Krş)	32,1	67,9
Bahçe (Krş)	16,7	83,3
Diğer Tarım Alanları (Krş.)	29,7	70,3
Ekin (Krş.)	34	66
Penbe (Krş.)	16,4	83,6
Tütün (Krş.)	100	0
Hasıllık (Krş.)	38,7	61,3
Bağ (Krş.)	4,2	95,8
Emlak (Krş.)	26,2	73,8
Toplam Hayvan Kıymeti (Krş.)	26,3	73,7
Arı Kovanı (Krş)	31,3	68,7
Büyükbaş Hayvan Kıymeti (Krş)	24	76
Küçükbaş (Krş.)	30,7	69,3
Yük-Binek (Krş)	9,4	90,6
Diğer (su) (Krş)	31,5	68,5
Mal Varlığı Kıymet Ortalama	29,3	70,7

Girne Kazası Mal Varlıkları Dağılımı (Dönüm - Bab - Baş / %)		
Cemaat	İslam	Zimmî
Toplam Arazi Dönüm	27,7	72,3
Ağaç	17,9	82,1
Tarla Dönüm	28,4	71,6
Bahçe Dönüm	14,2	85,8
Diğer Tarım Alanları (Dönüm)	42,2	57,8
Ekin Dönüm	28,8	71,2
Penbe Dönüm	23,5	76,5
Tütün Dönüm	100	0
Hasıllık Dönüm	39,1	60,9
Bağ Dönüm	3,3	96,7
Emlak (Bab)	24,3	75,7
Toplam Hayvan (Baş)	28,2	71,8
Arı Kovanı (Bab)	31,4	68,6
Büyükbaş Hayvan (Baş)	24	76
Küçükbaş Hayvan (Baş)	30,7	69,3
Yük-Binek (Baş)	9,4	90,6
Girne Kazası Mal Varlığı Ortalaması (%)	29,6	70,4